

Siyaset ve Ahlak

Ünal Akyüz*

1. Giriş

Bütün toplumlarda olduğu gibi Türk kültüründe de devletin yapısı ve yönetimi hususunda konuşmak, eleştiri yapmak ve sorunlara çareler üretmek olağandır. İnsanların, yaşadıkları ülkenin kim tarafından, nasıl yönetilmesi gerektiği hususunda az ya da çok söyleyecek sözleri vardır. Topumlarda yöneten ve yönetilenler olduğu müddetçe yönetilenlerin, kendilerini yönetenler ve yönetim biçimi hakkında konuşmaları, beğendiklerini övmeleri, beğenmediklerini yermeleri doğaldır. Bu anlamda, asıl amacı topluma hizmet olan ve aynı zamanda toplumun bir aynası olan siyaset kurumu, her zaman eleştirilerin merkezindedir. Varlığını ve devamlılığını halka borçlu olan siyaset kurumu, toplumdan bağımsız olamaz. Bu nedenle toplumun beklentileri, talepleri ve ihtiyaçları da siyasetin yönünü ve yapısını belirlemede etkilidir. Toplumdan siyaset kurumuna yönelen taleplerin bir kısmı ile siyasetçilerin karşılaştıkları olaylar sırasında gösterdiği davranışlar, ahlakî tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada siyaset, siyaset ve ahlak, siyasal ahlak, çağdaş siyasetin ahlak sorunları, siyasal ahlakın özgüllüğü, siyasal partiler, siyasal

* Ankara Üniversitesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü Doktora Öğrencisi,
Parlamentar Danışmanları Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Milletvekili Danışmanı.
E Posta: unalakyuz@gmail.com

yozaşmanın nitelikleri ve türleri, siyasal yozaşmada Amerika Birleşik Devletleri (ABD) örneği ve Türkiye’de siyasal yozaşma konuları tartışılacaktır.

2. Siyaset Kavramı

Siyaset ve politika kavramları eş anlamlıdır. Gündelik hayatta her ikisi de kullanılmaktadır. Siyaset ve politika kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılsa da ikisinin de kökeni ve kültürü farklıdır.¹ Politika, (politics), eski Yunanca’da “şehir” anlamına gelen “polis” kelimesinden türemiştir. Polis, her şeyin başı ve sonu olan şehir devletini, insanların vatandaşı olmaktan gurur duyduğu bir siyasi topluluğu ifade eder. Buna ilaveten, polis, devlet anlamında; politeia, anayasa veya cumhuriyet; politike, devlet yönetme sanatı; siyaset, devlete ait işler; politikos, devlet adamı; politis, vatandaş anlamında kullanılmaktadır.

Kavram olarak politika; devlet işlerini yürütme, ülkeyi yönetme, devletler arası ilişkiler kurma ve yürütme sanatıdır. Diğer bir anlamı da herhangi bir konuda takip edilen yol, yöntem şeklindedir.² Siyaset ise Arapça bir kelimedir. At eğitimi anlamına gelmektedir. At bakıcısı olan seyis kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Bugün, Arap toplumunda siyaset rezil etmek anlamında kullanılmaktadır. Türk-Osmanlı geleneğinde siyaset kelimesi devlet yönetme sanatının yanında, devlete karşı işlenen suçlara verilen veya kamu düzenini sağlamak için verilen cezaları da ifade etmektedir.

Bazı sözlüklerde siyaset kelimesinin karşılıklarına bakıldığında Genel Türkçe Sözlük’te birinci anlam olarak politika verilmiş, devamında “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış” denmiştir. Osmanlıca-Türkçe sözlükte, memleket idaresi, politika, kurnazca iş ve harekettir siyaset. Sosyal Bilimler Sözlüğü ise siyaseti siyasal iktidarların nasıl oluşturulduğu, biçimlendirildiği ve bölüştürüldüğünü inceleyen bilim şeklinde açıklamaktadır.

¹ Türköne, M. (Editör), (2005), Siyaset, (2.Baskı). Ankara: Lotus Yayıncılık.

² Sami, Ş., Temel Türkçe Sözlük, (Yay. Haz. M. Tulum). Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1985.

“Siyaset nedir?” diye bir soru sorulduğunda çeşitli yanıtlar alınmaktadır. Bir görüşe göre siyaset, yaşayan insanlar arasında bir mücadele ve çatışma halidir. İnsanların sosyo-ekonomik durumları gereği farklı fikirleri ve menfaatleri vardır. Aralarındaki farklılıklardan doğan eğilimler ve çatışmalar siyasetin varlık sebebini oluşturur. Bu çatışma ise iktidar gücüne sahip olmak için toplumdaki değerlerin paylaşılması çabasıdır. İnsanlar, fikirlerini ve ideallerini bu yolla uygulayabileceklerini düşünmektedirler. Buna, iktidarın ele geçirilmesi ve onun sağladığı yararların paylaşımı denilebilir.³

Max Weber siyaseti, devletler arasında veya bir devlet içindeki gruplar arasında iktidarı paylaşmak veya iktidarın paylaşımında etkili olmak için verilen mücadele olarak tanımlar.

Siyaset kendine mahsus bir dil ile insanların kanaatlerini etkilemek, kanaati oluşmamış olanları kanaat sahibi kılmak ve sonunda onları taraftarlar safına almak amacını taşır. Böyle yaklaşıldığında siyasetin sorun çözme sanatı olmaktan çok, yönlendirme özelliği ortaya çıkmaktadır. Siyaset sanatında kitleleri ikna etme becerisi önemlidir. Siyaset belli bir dünya görüşünden yola çıkarak halkı yönetmek, bunun için bir organizasyon kurmak demek olduğuna göre fikir ve yönelişlerin de taşıyıcısı olmaktadır.⁴

Siyaset, örgütte alınacak kararlara ve yapılacak eylemlere yön vermek amacıyla konulmuş ilkeler anlamında da kavramlaştırılmıştır.⁵

Siyaset hakkında yapılan tanımlar şüphesiz daha fazladır. Ancak siyaset teriminin herkesçe kabul edilen bir tanımının henüz yapılamadığı iddia edilir. Siyasetin başka yönleri çalışmanın ilerleyen safhalarında incelenecektir.

3. Siyaset ve Ahlak

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de alanı itibariyle en çok tartışılan konulardan birisi de siyaset kurumu ve ilişkileridir. Siyaset kurumu aldığı kararlar

³ Kapani, M. (2007), *Siyaset Bilimine Giriş*, (19.Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.

⁴ Birinci N. (2008), *Siyaset ve Dil*, Yayınlanmamış Konferans Notları, Ankara.

⁵ Burasaloğlu, Z. (2005), *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranışlar*, (13.Basım). Ankara: Pegem Yayıncılık.

ile bütün toplumu doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bundan dolayı siyaset kurumu, dolayısıyla da siyaset yapanların ilişkileri ve davranışları sürekli göz önündedir. Burada üzerinde durulan siyaset kurumunun ilişkilerinin ahlak açısından uygunluğudur. Bu kısımda ahlak kavramı, ahlakın kaynakları, siyasal ahlakın özelliği ve siyaset kurumu arasındaki bağlantı tartışılacaktır.

Ahlak, Arapça bir kavram olup “huy” anlamına gelen “hulk” kelimesinin çoğuludur. Ahlak, genel olarak toplum içinde oluşmuş örf ve adetlerin, değer yargılarının, normların ve kuralların oluşturduğu sisteme denir. Bu yapı, hem bireyi, hem toplumun doğru ve yanlış davranışlarını belirler ve yönlendirir. Ahlak kuralları, belirli bir kişi ya da gruba yöneliktir, genel geçerliliği yoktur. Başka bir ifadeyle gruptan gruba, toplumdaki topluma değişebilmektedir.⁶ Türk Dil Kurumu ise ahlakı, bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları olarak tanımlamıştır.

Alkan, ahlakın üç temel kaynağa dayandığını belirtir.⁷ Birincisi, tanrısallık ilahî veya aşkın kaynaktır. Eflatun, Hegel, Tomas Aquinas, Aziz Augustina bu kategoriden sayılabilir. Bu anlamda ahlak somut olgulardan çıkarılamaz denilirse, ahlakı ilahî kaynaktan aramak normaldir. Fakat bu tür bir yaklaşımda, önermelerin sadece bilimsel metotlarla ya da akıl yürütme yoluyla kanıtlanması zorluğu söz konusudur. Ahlakı ilahî bir kaynağa dayandıran kişi ne kadar ikna edici olursa olsun tartışmanın özünde inanç olacaktır. Bu yaklaşımın ikinci sorunu mutlaklık ve evrensellik iddialarının yasaklayıcı, zorlayıcı, dışlayıcı doğasından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak ahlakın kaynağı insanüstü olursa, ahlak kuralları insanlara baskı kurmanın bir aracı olabilir.

Ahlakın ikinci kaynağı toplumdur.⁸ Bir kısım antropolog ve sosyologların görüşüne göre ahlak, toplum yaşamında bazı fonksiyonları tamamlayan kurallar bütünüdür. Bu anlayışa göre evrensel ve mutlak anlayışın peşinde koşmak, boşuna zaman harcamaktır. En evrensel ve mutlak gözükene dine bağlı ahlak anlayışı bile aslında zaman ve mekân içinde değişebilmektedir. Bu anlayışa iki

⁶ Aktan, C.C. (1993), *Siyasal Ahlak Sorunu ve Çözüm Önerileri*, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaklılık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 429-439.

⁷ Alkan, T. (1993). *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaklılık*, (Birinci Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.

⁸ Alkan, T. a.g.e.

yönüyle karşı çıkılmaktadır. Bir grup karşı görüş, “Var olandan hareketle olması gerekene ulaşamayız” şeklinde özetlenebilir. Karşı çıkışın ikinci yönü ise evrensel olmayan, görelî olan ahlak kuralının gerçek anlamda bir ahlak kuralı olarak kabul edilemeyeceği hususudur. Görelîlik ilkesini kabul ettikten sonra nasıl bir davranış gösterilecek? Mesela, Türkiye ile ABD arasındaki cinsellik anlayışı farklılıklar göstermektedir. Bir toplumda hoş görülen bir davranış diğereinde yadırganabilmektedir.

Ahlakın üçüncü kaynağı ‘birey’dir.⁹ Bireye ilişkin gözlem ve varsayımlar ahlak kurallarının temelini oluşturmuştur. Bu anlamda bireyi hareket noktası olarak alan anlayışın sonsuz çeşitliliği vardır. Fakat bireyden hareketle ahlak normlarına ulaşmak isteyenler, hem aşkın olanların hem de toplumbilimcilerin düştüğü yanlışlara düşmekten kendilerini kurtaramadılar. Bireyi esas alanlara yönelik bir tenkit vardır. Bu tenkit, bireyin sezgileriyle veya içgüdüleriyle bazı şeyleri önceden bilebileceğini varsayarak yola çıkmanın bilimsel kanıtlanma zorluğu açısından ilahi bir kaynağa başvurarak ahlak yargısı geliştirmekten bir farkının olmadığı şeklindedir.

Siyaset kurumunun ahlaken tartışılan bir boyutu da paylaşım sorunudur. Aristo, devletleri bir arada tutan şeyin karşılıklılık prensibi olduğunu söyler. Başka işlerde olduğu gibi siyasette de aynı kimselerin mümkün olduğu müddetçe idare başında olmaları çok daha iyidir. Fakat idarenin sürekli bir elde bulundurulması eşitlikle uzlaştırılamayacağı için ister iyi ister kötü sayılsın, hükümete herkesin iştiraki daha hakçadır. Bu yüzden eşit insanların, kendileri yetkiyi nasıl başkalarından almışlarsa öylece yine başkalarına vermeleri, yani nöbetleşme usullerine uymaları gerekir. Böylece bir kısmı idare eder, bir kısmı da idare edilir. Sanki aynı insanlar değillermiş gibi, idareyi nöbetleşe elden ele geçirirler. Tıpkı bunun gibi işgal ettikleri makamlar da çeşitli olur.¹⁰

Siyaset ile ahlak arasındaki ilişki tartışmalıdır. Ahlakın kaynağı ne olursa olsun, hegemonik ve söylemsel bir nitelik edinmiş modern iktidarı kullanan

⁹ Alkan, T. a.g.e.

¹⁰ Aristo, (M.Ö.348), Politika, (Çev. Niyazi Berkes, 1944), İstanbul: Maarif Matbaası.

siyaset ile iç içedir ve siyasal eylemler diğer tüm eylemler gibi ahlak alanındadır.¹¹

3.1. Siyasal Ahlak

Siyasal ahlak, siyasal yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu ve verimli sürmesini sağlayacağı düşünülen normlarıdır.¹² Başka bir tanımlamaya göre ise devlet ve ülke yönetiminde yönetenlerin ve yönetilenlerin uygulamaları, uymaları gereken kurallar, ilkeler ve yöntemler demektir.¹³

Siyasal ahlak konusunda sorulması gereken soruların başında, insanların kıyasıya eleştirdiği bu meslekten neden vazgeçemedikleri sorusu gelmektedir. Ya da tersinden sorulacak olursa, insanlar niçin siyasetçi olmak isterler? 19. yüzyıl siyaset adamı Disraeli, “Halka hizmet için ön plana çıkan herkesin değişik amaçları vardır. Ben de şöhreti seviyorum. Halkın gözü önünde yaşamayı seviyorum” der.¹⁴ Siyasetçi, sadece kendisinin değil kendisini destekleyenlerin de sorumluluğunu taşır. Burada Laswell’in siyaseti “kimin, neyi, ne zaman, nasıl aldığı” şeklindeki tanımına geri dönecek olursa, siyaset aynı zamanda maddi güce sahip olmanın bir vesilesi olarak görülmektedir.

Diğer bir husus, siyasilerin kendilerini destekleyenlere verdikleri menfaat ya da diğer tabirle arpalıktır. Bugün parti liderleri destekleyicilerine makamlar dağıtmaktadır ve bütün parti mücadelelerinin arkasında makam patronajlığı vardır. Bu durum, kamu kaynaklarının ve makamların kendilerini destekleyenlere dağıtılmasıdır. Özellikle demokratik toplumlarda siyasetçi, toplumu yönlendirmekten çok toplum tarafından yönlendirilmektedir. Siyasetçi toplumun aynasıdır; çünkü siyasetçi profili halkın tercihlerine göre şekillenmektedir. Şayet toplum hayatında yolsuzluk ve usulsüzlük bir yaşam biçimine

¹¹ Bayram, A.K. (2006), Siyasetin Ahlaklık Problemi, II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara: ODTÜ Felsefe Bölümü, 229-235.

¹² Şenel, A., (1993). Siyasal Ahlak Kapsamı-Açmazları-Tipolojisi, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaklılık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 258-272.

¹³ Turan, İ. (1993), Türkiye’de Siyasal Yozlaşma Süreci, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaklılık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 373-383.

¹⁴ Türköne, M. a.g.e.

dönmüşse siyasetçinin de öyle olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla siyasetçiye yöneltilen eleştiriler topluma yöneltilmiş demektir.¹⁵

Toplumda siyasetin nasıl yapıldığı kadar ne için yapıldığı da tartışılmaktadır. Demokratik toplumlarda bir siyasi parti liderinin başarısı yaptıkları ile test edilir. Liderin başarısı; onun çok iyi bir insan, erdemli ve ahlaklı olması değil iktidarı ele geçirmesi ve onu elde tutmasıdır. İktidar gücü ahlakî değerleri zaafa uğratabilir; çünkü güç baştan çıkarıcıdır. Bu yüzden ahlakî kriterlere göre siyasetin yargılanması önemlidir.¹⁶

Aktan; ahlakî toplumsal birimler (birey, aile, toplum) dışında bu birimlerin görevleri ve meslekleri açısından da inceler. Meslek ahlakı olarak sınıflandırabileceğimiz bu sınıflamaya iş ahlakı, siyasal ahlak, bilim ahlakı ve medya ahlakı gibi türleri de ekleyebiliriz. Bu noktadan siyasal ahlak, siyasetçilerin ve bürokratların kamusal karar ve uygulamalarda uymaları gereken ahlakî kuralları ifade eder. Daha genel bir ifadeyle siyasal ahlak, siyasal karar alma sürecinde geçerli olan değer yargılarının, örf ve adetlerin, normların ve kural-ların oluşturduğu sistemi ifade eder. Siyasal karar alma süreci, devletin siyasi ve ekonomik kararlarının alındığı mekanizma ve onun işleyişidir.¹⁷

3.2. Çağdaş Siyasetin Ahlak Sorunları

21. yüzyıl, toplumların hızla sanayileşme ve bilgi çağını aştığı bir dönemdir. Değişen ve gelişen toplumların ihtiyaçları ve talepleri de farklılaşmıştır. Feodal anlayış, krallık ve saltanat yönetimleri yerini demokrasiye bırakınca vatandaş yönetimlerde belirleyici duruma gelmiştir. Toplum, başka bir ifade ile seçmen bilinçlenmiş, talepleri ve beklentileri de çeşitlilik göstermeye başlamış, siyaset kurumunun aldığı kararlar toplumun bütününe etkilediği için bütün nazarlar siyaset kurumuna çevrilmiştir. Toplumla siyasetçi birbirinden vazgeçemez. İktidara gelmek isteyen siyasal partiler vatandaşları ikna etmek zorundadırlar. Siyasetçi vatandaştan seçilmek için oy istemekle beraber bazı

¹⁵ Türköne, M. a.g.e.

¹⁶ Türköne, M. a.g.e.

¹⁷ Aktan, C.C. (1999), *Kirli Devletten Temiz Devlete*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

taahhütlerde bulunur, vatandaş ise belirli zaman aralıklarında bunun hesabını sorar.

Modern toplumunun geldiği bu noktada siyaset kurumu da bazı ahlakî sorunlarla karşılaşmıştır. Siyaset kurumunun ahlakîlik anlayışı zamanla farklılıklar gösterebilmektedir. Burada önemli olan, siyaset alanında faaliyet gösteren aktörlerin, ahlakî ilkelere göre eylem ve davranışlarda bulunarak başarıya ulaşıp ulaşamayacağıdır.¹⁸ Alkan, çağdaş siyasetin ahlak sorunlarını şöyle sınıflandırmıştır:¹⁹

- Birey ve kitle,
- Siyasetin profesyonelleşmesi,
- Bilgi toplumu,
- Siyasal partiler,
- Laiklik,
- İdealistler ve komisyoncular,
- Kitle iletişim araçları,
- Ulusçuluk,
- Eşitlik ve özgürlük,
- Bürokrasi,
- Evrensellik ve
- Özel alan ve kamusal alan.

Bu sorunlar kısaca incelenecek olursa, birey ve kitle olgusu endüstrileşme ve kapitalistleşmenin bazı sosyal sonuçları ile ortaya çıkmıştır. Birey salt kendi kendine yetmekten çıkıp çevresine üreten, karar veren, sorgulayan bir duruma geldi. Aile, aşiret gibi birincil kümelerden çıkıp kitleleşme yoluna girdi. Kitleleşmenin temelinde bağımsızlaşma ve atomlaşma vardır. Birey bir yandan özgürlüğün tadını çıkarırken, bir yandan yalnızlaşma ve yabancılaşma ortaya çıktı. Özgürlüğü ve eşitliği idealleştiren eski bağlarından kopmuş, büyük

¹⁸ Poyraz, H. (2006), *Ahlaksız Siyaset, Akılsız Ahlak*, II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara: ODTÜ Felsefe Bölümü, 574-578.

¹⁹ Alkan. T. a.g.e.

beklentiler içindeki huzursuz insanların oluşturduğu kitleler, ideolojik yönlendirmelere hazır hale geldiler. Kitleleşmeyle birlikte, ideolojinin egemen olduğu siyaset, çağımıza damgasını vurdu.²⁰

Kitle iletişim araçları, kitle toplumu oluşturma suçlamalarına neden olmuştur. Fakat kitle iletişim araçları ancak geniş kitleleri etkileyebileceklerine inandıkları konularda yayın yapmaya özen gösterirler. Bu anlamda tek yönlü değil karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. İletişim araçları sadece ahlakın oluşmasına katkıda bulunmuyor, aynı zamanda yeni bir ahlakın da oluşmasına yol açan koşullar tarafından yönlendiriliyorlar.²¹

Kitle iletişim araçlarının rolünün başka bir örneği de şudur.²² 18. ve 19 yüzyıllara damgasını vuran ulus devletler, uluslaşma projesinin merhalelerine ve toplum içi iktidar mücadelelerine paralel doğrultuda gelişmiş; bir ölçüde vatandaşlarının siyasi iradelerini de dikkate almaya başlamıştır. Bu anlamda siyasetin ezeli ve ebedi görünen eşitsizlik ve kuralsızlık güç oyununda geniş kitlelerin oyun alanı dışına atılmaları, devrimci bir değişiklik olabileceği hissi uyandırmıştır. Ancak rejim, anlayış ve ideolojik farklılıklara rağmen, iktidar oyun alanının dar bir elit tarafında tutulması olgusu değişmemiştir. Siyasetin modern zamanlarda kendi yolunda yürümesini temin eden en önemli gelişme kitle iletişim araçlarının tüm ihtişamıyla ortaya çıkmasıdır.

Alkan'ın ifade ettiği bir başka çağdaş siyasal ahlak sorunu Max Weber'in ideal tipini çizdiği çağdaş bürokrasilerdir. Bürokratik yönetimin en önemli özellikleri arasında, ilişkilerin kişisel olmaktan çıkıp yazılı kurallara bağlanması, işe girişte liyakatın esas olması, kişisel çıkar sağlamanın engellenmesi ve kuralların yurttaşlara eşit şekilde uygulanması vardır. Bunlar aynı zamanda çağdaş ahlakın da temellerini oluşturmuştur. Siyasi ahlak tartışmalarında sık sık adı geçen zimmet, irtikâp, rüşvet adam kayırma, partizanlık ve çıkar çatışmalarının arkasında bürokratik idarenin etkileri vardır. Bunlara ilaveten, devletin yönetim aygıtı olarak devlet gücünün yurttaş üzerinde kullanılmasını sağlayan araç olması yönüyle bürokrasinin, insanı kurallar çerçevesinde

²⁰ Alkan.T. a.g.e.

²¹ Alkan.T. a.g.e.

²² Bostancı, N. (1998), Siyaset, Medya ve Ötesi, Ankara: Vadi Yayıncılık.

algılama mantığı vardır. İnsan, belirli bir işlevinden veya rolünden dolayı belirli bir tüzük veya yönetmelik hükmüne göre değerlendirilir. Bu durumun eleştirilen tarafı, toplumların bürokrasi ile birlikte insansızlaşma sürecine girmiş bulunmasıdır.²³

Laiklik bağlamında ise laikliği dünyevileşme olarak anlar ve dini de dogmatik bir inanç sistemi olarak değil toplumda insanların çoğunun yaşadığı sosyolojik bir olgu kabul edersek, laikliğin çağdaş ahlak açısından temel karakteri ortaya çıkar. Ulusçuluk ise ulusal varlığı yücelten ve diğer unsurları ikinci sınıf sayan anlayış yerine; evrensel, uluslararası ve insanca değerleri yücelten daha gelişmiş bir ahlak anlayışına ulaşmak içinse o zaman olumlu algılanabilir. Evrenselliğe gelince, şimdilerde insan hakları ve demokrasi olarak formüle edilen ahlak anlayışının uluslararası ortamda revaç bulması olumlu sayılmalıdır.²⁴

İdealistler ve komisyoncular açısından bakılırsa idealistler, geleneksel toplum bağından kopmuş insanın hayatına anlam verecek yeni amaçlar peşinde koştuğu bir dünyada siyaseti zaman zaman bir idealin gerçekleşmesi aracı olarak görür. Bunun sorun olan tarafı, idealin peşinde koşularak yapılan siyaset kişiye bazı doyumlar sağlasa da ideali her şeyin üzerinde saymanın dramatikliğidir. Bu tarzda insanlar uzlaşmaya yanaşmazlar, ödün vermek davaya ihanet anlamına gelir. İkincisi, komisyonculuk siyasetidir. Bu tarzda hiçbir ideal değer geçerli değildir. Siyasetçi kendini farklı çıkarlar arasında arabuluculuk yapan, sağlanan uzlaşmadan da komisyon alan bir kişi olarak görür. Bu anlamda, asıl eğilimlerini tümüyle terk etmeden, insanı ve yaşamı önemsemeleri sağlanabilirse, idealist ve komisyoncu tarza yöneltilen ahlaksal suçlamalar, kaybolmasa bile azalacaktır.²⁵

Eşitlik ve özgürlük kavramlarının mutlak değerler olarak var olması, birbirlerinin varlığını ortadan kaldırmalarına sebep olmaktadır. Bu iki olgu birlikte var olacaksa her ikisinin de belirli sınırlar içerisinde olması lüzumu vardır. Son olarak, özel ve kamusal alan tabirlerinin arkasında, bireyselleşme

²³ Alkan T. a.g.e.

²⁴ Alkan T. a.g.e.

²⁵ Alkan T. a.g.e.

dediğimiz, insanın kendini devlete yani bürokrasiye karşı alan oluşturma çabası, bireyselleşmenin zıddı olan bürokrasiyi de devleti toplumdaki uzaklaştıran bir olgu bulunmaktadır.²⁶

Siyaset kurumunun özgürlük ve eşitlik kavramlarını benimsemesi, daha doğrusu içselleştirmesi gerekmektedir. Siyasetçi özgür olursa ideallerini ve toplumun menfaati olanı yapmakta daha istekli olacaktır. Siyaset kurumunun ve siyasetçinin toplumdaki çalışmalarına pozitif katkı yapabilmesi, herkese eşitlik prensibinden yaklaşabilmesine bağlıdır.

3.3. Siyasal Ahlakın Özelliği ve Özgüllüğü

Genel olarak toplumda, siyasetin bulaşılması gereken, ama aynı zamanda istifade edilmesi gereken bir olgu olduğu yönünde bir tartışma vardır. Toplumun bu konuda kafası henüz net değildir. Siyasetin pis, kaygan, kaypak, bulaşılması gereken bir olgu olarak algılanmasına karşın siyasetçi toplumda gittiği her yerde saygı görür, topluluklarda sözü dinlenir, önünde ceket iliklenir, mitinglerine binlerce kişi katılır. Günlük yaşamda siyasetçi için kullanılan olumsuzluk siyaset biliminde görülmez. Toplumda siyaset ve siyasetçi kelimelerine farklı anlamlar yükleyip birisini olumlu diğerini olumsuz gösterme gayretleri beyhudedir; çünkü her ikisi de aynı anlamdadır. Bunun sebebi ters ve çelişik yargıları bir arada bulunduran toplumun kendi bünyesinde genel bir ahlak bunalımının olmasıdır. Bu anlayışın başka toplumlarda da olduğu, dolayısıyla siyasetin doğasında bulunduğu söylenebilir.²⁷

Toplumun siyaset kurumuna farklı gözle bakması şüphesiz ona yüklediği bazı misyonlardan ileri gelmektedir. Bugün, en sıradan bir konuda yaptığı hatadan dolayı sertçe eleştirilen siyaset kurumu, aynı zamanda, vatandaş olarak hastalandığında yardımına müracaat ettiği, işe girmek için referans istediği, evlenecek parası olmadığında yardım isteyecek kadar kendine yakın duyduğu bir kurum durumundadır.

²⁶ Alkan T. a.g.e.

²⁷ Alkan T. a.g.e.

Siyasetin özünde, ilke olarak ahlaka karşı birkaç yön bulunmaktadır. Nerede devlet kurumu ve siyaset varsa, orada insanlar yöneten ve yönetilen diye ikiye ayrılır. Siyasetin özünü oluşturan bu eşitsizlik ilişkisi ahlakın doğasına aykırıdır. İkincisi siyasetin, toplumdaki çıkarların oluşum ve bölüşüm dinamiklerinde başlıca rolü oynamasıdır. Siyaset kurumu bu konuda temel bir görev üstlenmektedir. Devletin önceliklerine karar veren siyaset kurumudur. Üçüncüsü siyasetin işlevi ile ilgilidir. Ekonomi, toplumun üretim boyutu, eğitim ise toplumsallaşma süreci ile ilgilidir. Oysa siyaset, toplumun bütünüyle ilgilidir. Bu anlamda siyaset, toplumun bütününe hedeflerini belirleme ve gerçekleştirme yükünü taşımaktadır.²⁸

Siyaset, toplumdaki farklı işlevlerin yerine getirilmesini gözetir, onların eşgüdümünden sorumludur. Siyasetin ana hedeflerinin bilimsel ve teknik olmaktan çıkıp felsefi olması, siyasetle ahlak arasında başka bir kesişme noktasıdır. Son olarak, daha çok uygulama ve beklentilere dayalı dördüncü bir neden vardır. Toplumda ahlaksal konularda bir bozulma ve çözülme varsa bunu düzeltme, kötü imajına karşın yine siyasetin bir görevi olarak algılanmaktadır. Sonuçta siyaset, bir bakıma, ahlak konusunda yapılabilecek iyileştirme hareketlerinin başlangıç noktası olarak görülmektedir. Bu algılama, siyasetin özgül ağırlığından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda siyasetin ahlak yapısından kaynaklanan sorunları, siyasetin günlük yaşamdaki ahlaksızlıkları gibi görüp siyasetçilere eleştiri yöneltmek siyasetin saygınlığının haksız yere düşmesine neden olmaktadır.²⁹

Toplumun erdemli bir siyaset talebi var, siyasetin de bunu gerçekleştireceğine ilişkin sözü.³⁰ Siyasetçi açısından bu durumun bazı zorlukları vardır. Çünkü şimdiki kadar gözlenen, siyasetçinin sözünde durmadığı ve bunun da yadırganmadığıdır. Yalan söylemeyi siyasetin bir gereği olarak gören insanlar vardır. Fakat kötü örnekler toplumun geneline mal edilemez ve örnek olarak gösterilemezler. Toplumun, siyaset kurumunun içindeki kötü örnekleri zamanla tasfiye etme yeteneği denilen sağduyusu vardır. Siyasetçiye oy veren

²⁸ Alkan T. a.g.e.

²⁹ Alkan T. a.g.e.

³⁰ Poraz. H.a.g.e.

vatandaş, gerekli gayretin gösterildiği halde sorununun çözülemediğine kanaat getirmişse çoğu zaman siyasetçiyi kınamamaktadır. Siyasetçi ilkeli ve dürüst davrandığı zaman seçmenin nazarında daha itibarlı görünmektedir. Siyaset kurumu, her konuda duruşunu hak ve adalet çizgisinde, yönetimini ise liyakat esaslı düzenlerse, itibarı hak ettiği yerde olacaktır.

Bireysel yanlışlar hata olarak algılanırken, siyaset kurumunda yapılan yanlışlıklar neden başka ve daha genel suçlamalara hedef olmaktadır? Bu konuya birkaç yönden bakılmalıdır.³¹ Siyasetçinin kişi olarak ahlaklı davranması farklı, siyasetçi olarak değişik davranması farklı durumlardır. Bu iki konu karıştırılmaktadır. Ahlak anlayışı, bir yönüyle aile ve çevreden öğrenilenlerden ibarettir. Bu kurallar her yere olduğu gibi siyasetçiye de uygulanmaktadır. Sorun, siyasetçinin ahlaksız olmasından değil, onun durumundan kaynaklanmaktadır. İlişkiler açısından durum farklıdır. Ahlak kurallarının geçerli olduğu toplumlarda kişilerin ilişkileri hep birebirdir. Oysa siyasetçi, birebir, ilişki içinde olmasından çok bir topluluğa karşı sorumludur. Siyasetçiyi seçen büyük bir grup vardır ve seçilen, bütün milleti temsil etmektedir. Dolayısıyla siyasetçi bir kişi ile değil birden çok kişi ile ilişki içinde olmak durumundadır. Bunun yanında siyaset sürekli bir mücadele alanı olarak, günlük hayatın aksine her zaman uyanık olmayı gerektirir. Bunu da sadece kendisi için değil temsil ettiği topluluk için yapmaktadır.

Diğer bir husus, siyasette insanlara umut vermek zorunluluğudur. Bu da mücadelenin bir parçasıdır. Bu yönüyle, bir kişinin çok kişiyle karşı karşıya olduğu ve onları temsil etmekle birlikte hep mücadele içinde olduğu, aynı zamanda da çok kişiye umut vermek zorunda kaldığı bir ilişkiler ağından söz edilmektedir. İki kişi arasındaki ilişkilerde geçerli olan ahlak kuralları, bir kişi ile çok kişi arasında geçerli olamamaktadır. İki kişi arasında olmayan bazı ahlak kuralları ortaya çıkmaktadır. Örneğin, iki kişi arasında bir söz verilse ahlakın gereği olarak o sözü yerine getirmek gerekmektedir. Bir problem çıkarsa o zaman diğer kişi o durumu kabul eder ve konu iki kişi arasında kalır. Bir taraf bu vaadini yerine getiremezse kimse onu zorlamaz ve hesap sormaz. Siyasette ise durum farklıdır. Seçmen kitlesine vaat yapılmak zorundadır,

³¹ İnönü, E. (1999), Siyasette Etik, İstanbul: Türkiye Yöneticiler Vakfı. 3–18 deki konuşma.

çünkü umut verilmesi gerekmektedir, hiç vaatte bulunulmazsa kimseden destek görülmez. “Ben ahlaklıyım, kimseye vaat etmem” dersiniz kimse sizi desteklemez. Asıl sorun ise bu vaatleri yerine getirmenin sadece söz verenin elinde olmamasıdır. Yetkili makamlara gelindiğinde bütçe kısıtlılığı ve devletin öncelikleri gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. İşte o zaman vaatler yerine getirilmediği için ahlaksız denmesi doğru değildir. Belki beceriksiz denilebilir ama ahlaksız demek uygun düşmemektedir.³²

Son bir husus; bir kişi (siyasetçi) çok kişiyi temsil ettiği için büyük bir güce ve yetkiye sahiptir. Bu yetkiyi kendi çıkarı için kullanmamalıdır. Siyasetçi nüfuz ticareti yapamaz ve bu yetkiyi insanlara baskı aracı olarak kullanamaz. Bu güç, birçok insan temsil edildiği için verilmekte ve adaletli kullanmak gerekmektedir.³³

Siyaset yapan insanların toplum nazarında değerleri ne kadar yüksek de olsa kazançlarına ve ilişkilerine şüpheyle bakılmaktadır. Bu durum, toplumun siyaset kurumuna yüklediği misyon, ondan bekledikleri ve buna karşın siyaset yapanların davranışlarından kaynaklanmaktadır. Siyasal ahlakın hayal mi gerçek mi olduğu sorulduğunda Amerikalıların çoğu siyaset ile ahlak arasında bir ilişki olduğunu ve siyasetçilere bakış açılarının iyi olmadığını belirtmişlerdir.³⁴ Buna neden olarak da, siyasetin, insanların yapmak istedikleri kanunsuz işlerini, sorunlu yöntemlerle ve örtülü rüşvetle halletme yolu olarak görülmesidir. Buradan Amerikalıların kendi toplumlarında siyaseti, ahlaken şüpheli olarak gördükleri söylenebilir. Toplum olarak çoğunlukla serbestlik ve kendini yöneten demokrasi istenir. Demokratik toplumlar iyi, anti demokratik olanlar kötü olarak lanse edilir. Bu noktada sorulması gereken soru, iyi siyasetçiler olmadan, kendini yöneten hür demokrasi nasıl tesis edilebilir?

Siyaset ve ahlak kavramlarının yanlış algılandıklarını, hatta Machievelli’yi öne sürerek, “Siyasetin zaten ahlaksızlığın en yaygın olduğu yerdir.” diyenlerin hem ona hem de siyasete haksızlık ettiklerini öne sürenler vardır.

³² İnönü, E. a.g.e.

³³ İnönü, E. a.g.e.

³⁴ Bellah, R.N. (2007), *Ethical Politics: Reality or Illusion*, This essay is a revision of a talk first delivered as the Henry Bugbee lecture in Philosophy in the President’s Lecture Series at the University of Montana, April 3, 2006.

Machievelli, siyasetçi illa ahlaksız olsun dememiştir, olması da gerekmez ama realitede var bilinir. İkinci olarak, her insanın karşılaştığı ahlak sorunları vardır. Siyasete giren kişi doğal olarak bunlarla daha çok karşılaşır. Bu sorunların çözümü de bireysel ilişkilerden daha kolay değildir.³⁵

Türköne, Soysal ve İnönü'nün "Siyaset ahlaksızlık değildir." sözlerini destekler. Machievelli ait olan bu söz, siyasetin özünde ahlaksızlık olduğunu değil, siyasetin doğasının ahlakî kriterlere göre değerlendirilemeyeceğini ve anlaşılamayacağını ifade eder.

Siyasetin doğası denilince siyasetçi ve toplumu beraber düşünüp karar vermek gerekir. Toplum, sorunlarının çözümü için gözünü siyaset kurumuna dikmiştir. Haklı olarak problemlerinin çözümünü beklemektedir. Siyasetçi seçilip gelmeden önce topluma verdiği sözler ile yetkili makamlara geldikten sonra gördüğü bütçe ve kanuni zorluklar arasında sıkışıp kalmaktadır. Siyasetçi açısından seçilmek için yapabileceklerinden fazlasını vadeden, toplum açısından da yasal olmasa da oy verme tehdidi ile siyasetçiden her şey isteyen iki durum söz konusudur.

Siyasetin doğasına bakan diğer bir husus, vatandaşın siyaset kurumuna ve siyasetçiye niçin müracaat ettiği hususudur? Bunun çeşitli sebepleri vardır. İnsanlar buldukları yerlerde sorunlarını çözememekte veya sorunlarını anlatacak, onları dinleyecek bir makam bulamamaktadır. Başka önemli bir sebep ise bürokrasi ile siyaset kurumu arasındaki rekabettir. Toplum, haklı olarak siyaset kurumunu çözüm merkezi olarak görmektedir. Fakat bunun ahlaken sakıncalı yanı, dürüst siyaset talep eden toplum veya bireylerin yasal olmayan isteklerinin oy tehdidi ile siyasetçiye dayatılmasıdır. Bu durumun getirdiği sonuçlar siyasal yozlaşma kısmında incelenecektir.

4. Siyasal Partiler

Siyasal sürecin en önemli unsurlarından birisi şüphesiz siyasi partilerdir. Kapanı, iktidar ilişkileri ve karar alma süreçleri bakımından siyasi partilerin

³⁵ Soysal, M. (2000). Tepe, H.(Editör), Etik ve Meslek Etikleri, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

varlığını incelediği³⁶ çalışmasında siyasal sistemin karakteri ve niteliği ne olursa olsun demokratik, otoriter veya totaliter-çağdaş devletlerin hepsinde partilerin önemli rol oynadıklarını söyler.

Amerikan siyaset bilimi literatüründe siyasal toplum, bir toplumun siyasi kurumlarının bütünü ve toplumun geri kalan kurumlarıyla bunlar arasındaki ilişkiler ağını ifade eder.³⁷ Siyasal toplum neleri kapsıyor? Siyasi partilerin ve temsil kurumlarının (parlamento, yerel meclisler, vb.) oluşturduğu siyasal toplum, sivil toplumla devlet arasındaki çatışmaları önleyici bir oluşumdur denilebilir.

Siyasal süreçlerde başlıca dört aktörün varlığı önemlidir.³⁸

- a) Siyasal partiler,
- b) Bürokrasi,
- c) Birlikler (çıkar ve baskı grupları)
- d) Seçmenler

Bu kesimlerin ahlaki değer yargıları siyasal ahlaki ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68. maddesi “Siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır” demektedir. Siyasi partiler, halkın desteğini sağlamak suretiyle, devlet kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan ve bu suretle siyaset belirleme ve belirlenen siyasetleri uygulama amacı güden, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasi topluluklardır.³⁹

Toplumlar, kitlesel bir nitelik kazanmaya başlayınca ve bu kitleler siyasal katılıma yönelince, bu tür katılımın en pratik yolu olarak siyasal partiler ortaya çıkmıştır. Siyasal parti olgusuna, toplumsal sözleşmenin dinamik temeli olarak bakıldığında, çağdaş siyasal ahlakın vazgeçilmez temel ögesi olduğu görülmektedir. Partilerin fonksiyonları icabı yüklenmek zorunda oldukları bu yükün zorluğu sıkça ahlaksal suçlamalara muhatap olmalarına neden olmaktadır.⁴⁰ Siyasal partiler toplumdan bağımsız kurumlar değildir. Toplumun

³⁶ Kapani M. a.g.e.

³⁷ Sarıbay, A.Y., Ögün, S.S. (2006), Siyaset Bilimi, (3.Baskı).İstanbul: Alfa-Aktüel Yayınları.

³⁸ Aktan, C.C. (1999) a.g.e.

³⁹ Türköne M.a.g.e.

⁴⁰ Alkan T. a.g.e.

içinden çıkan siyasal partilerin toplumla benzerlikler ya da farklılıklar göstermesi normal karşılanmalıdır. Bu perspektiften bakıldığında siyasi partileri diğer topluluklardan nasıl ayırmalıyız? Türköne bu ayrımı şöyle yapmıştır:⁴¹

- Siyasi partiler iktidarı doğrudan ele geçirmeye çalışırlar,
- Siyasi partiler resmi üye tabanına sahiptirler,
- Siyasi partiler hem özel konularda hem de toplumun ve ülkenin bütünü ile ilgilendiren konularda siyasetlere sahiptirler,
- Ölçüsü değişmekle birlikte, ortak bir ideolojik kimlik veya siyasal tercihlere sahip insanlardan oluşur.

Siyasal partiler bir amaç için kurulurlar. Bu partiler, toplumda bazı fonksiyonları icra ettikleri sürece var olurlar. Varlık sebebi ortadan kalkan partiler tabanını kaybeder ve siyasetten çekilmek zorunda kalırlar.

Kapani, siyasi partilerin fonksiyonlarını şöyle sıralamıştır:⁴²

- Siyasal partilerin işlevleri diğer topluluklardan farklılık gösterir,
- Toplumdaki çeşitli çıkarların ve istemlerin birleştirilmesini ve kanalize edilmesini sağlar,
- Siyasi partiler hemen bütün rejimlerde halk kitleleri ile iktidar arasında vazife görürler,
- Siyasi partiler siyasal personelin, yönetici kadroların ve liderlerin seçilmesini sağlar,
- Siyasi partiler iktidara geldikleri zaman, devletin siyasal karar organları içinde temel bir role sahip olurlar.

Başka bir görüşe göre siyasi partilerin fonksiyonları; temsil, siyasal devşirme, siyaset belirleme, menfaatlerin birleştirilmesi, siyasal sosyalleşme ve hükümetin organizasyonu olarak belirlenmiştir.⁴³ Bu açıdan bakıldığında siyasi partilerin devlet ile toplum arasında kilit bir role sahip olduğu görülür.

⁴¹ Türköne M. a.g.e.

⁴² Kapani M. a.g.e.

⁴³ Türköne M. a.g.e.

Amacı iktidara gelmek olan siyasi partilerin gelir kaynakları, tartışmalı alanlardan biridir. Devletler siyasi partilere yolsuzluklara bulaşmaması için temsil kabiliyeti nispetinde para yardımı yapmaktadır. Siyasal partilerin bundan başka gelirleri de vardır. Gelirler konusunda partilerin olabildiğince şeffaf olmaları beklenmektedir.

Burnell ve Ware, siyasi partilerin başlıca gelir kaynaklarını aşağıdaki gibi gruplandırmıştır.⁴⁴

- Üyelik ödentileri,
- Özel kişi ve kuruluşlardan alınan bağışlar,
- Kamusal mali destek,
- Mevduat, kira, gelirler,
- Parti yayınları, rozet ve flama satışları, yemek ve balo gibi etkinlikler,
- Rüşvet ve komisyonlar,
- Uluslar arası kuruluşların sağladığı destekler.

Siyasal partilerinin gelirlerine Türkiye özelinde bakacak olursak tablo şöyledir: Türkiye’de kitle partilerinin denetlenebilen gelirleri çoğunlukla Hazineden aldıkları yardımlardır. Hazineden sonra en kapsamlı yardımlar bağış yoluyla elde edilmektedir. Türkiye’de doğrudan parti gelirlerine etkisi olmasa da partilerin araç olarak kullanıldığı, devlet ihalelerindeki komisyonlar ve rüşvet söylentileri de ciddi araştırmalar gerektirmektedir. Siyasi ahlak gerçekten isteniyorsa saydamlık gereği siyasette dönen paraların cesurca açıklanması demokratikleşme için son derece gereklidir.⁴⁵ Bir kişinin yaptığı hata ile yakınları suçlanamayacağı gibi siyasal partilerde yapılan yanlışlıkları partinin tümüne yaymak suçun bireyselliği ilkesine aykırıdır. Her toplulukta yanlış yapan insanlar olabileceği gibi siyasal partilerde de olabilir. İnsanın olduğu her yerde bu durum geçerlidir. Burada esas olan siyasal partilerin bu yanlışlara karşı geliştirdiği reaksiyonlardır. Parti yönetimleri, adil bir yargılanma

⁴⁴ Gökkaya, Ö.F.(2002), Devletleşen Partiler, Ankara: Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı.

⁴⁵ Gökkaya, Ö.F.(2002). a.g.e.

sonucunu bekleyerek siyaseten ahlakî davranış içinde olmayan partililerle yolunu ayırmayı bilmelidir. Siyasi ahlaka ters davranışlarda bulunan siyasetçileri, sadece kendi partisinden diye savunmak ve kollamak siyasetin, halk nazarındaki itibarına hizmet etmez. Bunun yerine dürüstlüğü ve çalışkanlığı ile temayüz etmiş partililer teşvik edilmelidir.

Siyasal partilerin iktidar olduktan sonra devlet kadrolarının en azından üst düzey yöneticilerini kendine yakın gördükleri kişiler arasından seçmeleri haklarıdır. Bu aynı zamanda milletin o partiye verdiği bir yetkidir. Demokratik rejimlerde iktidar değişiklikleri üst düzey yöneticilerin değişikliği dışında fazla önem taşımaz. Modern demokrasilerde kurumlar, kurumsallaşma sürecini tamamladıklarından seçim sonrası yönetim kargaşası yaşanmaz. Demokrasi kültürü henüz olgunlaşmayan ülkelerde ise bir kasabadaki memur bile tedirginlik duyar. İktidara gelen siyasi parti, atama kriterlerini liyakât ve adâlet esaslarına göre yaparsa ülkede bütün kesimlerin güvenini kazanmış olur. Bunun tersi düşünüldüğünde, sadece kendi partisinde diye yolsuzluğa bulaşmış liyakatsiz insanları taltif eden, ama başka partide diye dürüst ve çalışkan insanları dışlayan partilerde siyasal yozlaşma başlar.

Siyasal partilerin amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıkları gelir kaynakları siyasal ahlak tartışmalarının temel noktalarından birini oluşturmaktadır. Çünkü siyasal partilerin amaçlarına ulaşmak için bazen yasal olmayan gelir kaynaklarına bulaşmaları, iktidara geldiklerinde buna karşı diyet ödemeleri, demokratik sistemin zayıf noktalarındandır.

5. Siyasal Yozlaşma

Siyaset kurumunun ve siyasetçinin kendi içerisinde karşılaştığı olumsuz durumlar şüphesiz vardır. Bunların sınıflandırılması ve adının konulması gerekmektedir. Siyasal yozlaşma; karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, bürokratlar vs.) özel çıkar sağlama amacıyla toplumda mevcut ahlakî normları ihlal edici davranışlarda bulunmalarındır.⁴⁶ Bir başka tanıma

⁴⁶ Aktan, C.C. (1992), Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi: 1980–1990 Türkiye Deneyimi, İstanbul: Alfa Yayınları.

göre siyasal yozlaşma, siyasi görevlerde bulunanların ya da toplum adına uyulması zorunlu kararlar verme ve uygulama yetkisini elinde tutan kişi ya da toplulukların, tasarruf ettikleri yetki ve kaynakları kural tanımaksızın, kendi çıkarlarını iletmek için kullanmalarındır.⁴⁷

Rousseau'ya göre bir yönetim belli başlı iki yoldan yozlaşır: Yönetim daraldığı zaman ya da devlet eridiği zaman. Yönetim büyük sayıdan küçük sayıya indiği, yani demokrasiden aristokrasiye ve aristokrasiden krallığa geçtiği zaman daralır. Devletin dağılma durumu iki şekilde baş gösterebilir. Hükümdar devleti yasalara göre idare etmediği ve egemen gücü gasp ettiği zaman.⁴⁸ Bundan sonraki kısımda siyasal yozlaşmanın özellikleri tartışılacaktır.

5.1. Siyasal Yozlaşmanın Nitelikleri

Siyaset kurumunun yıpranması ya da yozlaşması bir anda olmaz. Bunun süreçleri ve sebepleri vardır. Siyaseten yozlaşmanın sebepleri çeşitli olmakla beraber temelde ikili ilişkilerin yasal dayanakları olmadan çıkar çatışmasına sebebiyet verecek şekilde gelişmesi ve karar verme yetkisine sahip insanların bu yetkilerini yasal yönde kullanmaması ön plana çıkmaktadır.

Siyasal yozlaşmanın temel nitelikleri şöyle gruplandırılmıştır:⁴⁹

- Siyasal süreçte ortaya çıkmaktadır. Bu süreç devletin karar alma sürecidir,
- Siyasal süreçte yer alan kimi bürokrat, seçmen ya da baskı gruplarının birbiriyle olan ilişkilerinde görülmektedir,
- Karar verme yetkisine sahip olanlar, sahip oldukları gücü mevcut yasa ve ahlak normlarına uygun kullanmamaktadırlar,
- Genellikle gizlidir ancak hoşgörü ile karşılandığı ortamlarda bu gizlilik ortadan kalkmaktadır,

⁴⁷ Turan, İ. (1993), Türkiye'de Siyasal Yozlaşma Süreci, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 373-383.

⁴⁸ Rousseau, J.J. (763), Toplum Sözleşmesi, (Çev. Turhan Ilgaz, 2005). Ankara: Pargraf Yayınları.

⁴⁹ Aktan, C.C. (1992). a.g.e.

- Zaman içerisinde toplumun her yerine sirayet edebilir. Siyasi kurum ve kurallar iyi oluşturulmazsa ekonomik, bilimsel ve akademik yozlaşmaları netice verebilir,
- Demokratik kurumlar zaman içerisinde işlerliğini kaybedebilir. Baskı ve çıkar grupları demokrasisi (plütokrazi) meydana gelir,
- Siyasi yozlaşmanın hâkim olduğu devlet idareleri kleptokrazi, (Eski Yunanca'da klept kelimesinden çalmak anlamına gelir) diye adlandırılır. Bunun adı demokrasi, oligarşi ya da monarşi olabilir,
- Sosyo-ekonomik yapıdaki değişme ve gelişme ile alakalı olabilir.

Siyaset kurumunun mekanizmaları iyi kurulmazsa, bozulmaya açık yönleri varsa, çıkar ve baskı grupları tarafından kolaylıkla aşındırılmaktadır. Siyasetçinin en büyük handikaplarından birisi seçim bölgesindeki baskı gruplarıdır. Baskı grupları yasal çerçevede kaldıkları sürece süreçlere olumlu katkı yapmaktadırlar. Bunun dışına çıktıklarında siyasetçi seçilme korkusunun etkisi ile bunların yasal olmayan taleplerine boyun eğebilir. Burada esas olan siyaset mekanizmalarını tümüyle şeffaf ve rekabet edebilir konuma getirebilmektir. Siyasal yozlaşma böylece tamamen yok edilemez ama azaltılabilir. Bu kısımdan sonra siyasal yozlaşmanın türlerine bakılacaktır.

5.2. Siyasal Yozlaşmanın Türleri

Siyasi yozlaşmanın değişik türleri vardır. Bunlar zamana ve mekâna göre değişkenlik göstermektedir. Siyasal yozlaşmanın oluşma sebebini siyasal yolsuzlukların oluşturduğu iddia edilir. Siyasal faaliyetlere ait kamu gücünün, siyasal yönetim sürecinde menfaat gözetilerek yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılmasına siyasal yolsuzluk denilir. Siyasal yolsuzluk, bir parlamenterin kendine verilen menfaat karşılığında bir kanun lehine ya da aleyhine davranması şeklinde veya başka şekillerde ortaya çıkabilir.⁵⁰ Bunlardan

⁵⁰ Berkman, Ü. (1993), *Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*, Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.

bazıları rüşvet, zimmet, siyasal kayırmacılık ve patronaj, adam kayırmacılık, hizmet kayırmacılığı ve oy satın alma, lobcilik, rant kollama, kamu sırlarını sızdırma, gönül yapma ve siyasal dalavere olarak gruplandırılmıştır.⁵¹

Bunlardan özellikle rüşveti tanımlamak lazımdır. Kamu görevlilerinin mal ve hizmetlerinde, görevlerini kötüye kullanarak kişi ve kurumlara ayrıcalık sağlayarak menfaat elde etmesi rüşvettir. Rüşvet mekanizmasını oluşturan sebeplerin başında sosyo-ekonomik yapı ve gelişmişlik düzeyi gelmektedir. Bürokrasinin yapısı, karar süreci ve işleyişi, rüşvet mekanizmasının ortaya çıkmasına ve kurumsallaşmasına neden olmaktadır.⁵²

Siyasi partiler iktidara geldiklerinde kendi seçmenlerine ve destekleyenlerine ayrıcalık yapmasına siyasal kayırmacılık ve patronaj denir. İktidara geldiğinde kamuda üst düzey bürokratların görevden alınıp ve yerlerine nepotizm (akrabalık) ve kronizm (dostluk) gibi faktörler esas alınarak destekçilerinin yerleştirilmesinin en güzel örneğini ABD’de 19. yüzyılda uygulanan “spoils system” de görürüz. Bu sistemde, her seçim sonucu memurlar yerlerini, seçimi kazanan siyasal partilerin memurlarına bırakmaktadırlar.⁵³

Adam kayırmacılık, bir kimsenin beceri, kabiliyet ve başarı durumuna göre değil, siyasetçilerle olan akrabalık ve dostluk ilişkilerine göre atanmasına denir. Siyasette kollamacılığın Türkiye’de çok yaygın bir hastalık olduğu belirtilir. Siyasal partilerin ideolojileri ne olursa olsun iktidara geldikten sonra, gerek yerel yönetimlerde gerekse merkez yönetiminde kendi partisini destekleyenleri işe yerleştirmeye, onları siyaseten kollamaya ve buldukları mevkiide yükseltmeye çalışmaları kollamacılığın en bariz örnekleri olarak sayılabilir. Baskı ve çıkar grupları lobcilik yaparak, kamu sektöründe optimum karar alınmasını engellerler. Seçim öncesinde siyasal partiye destek sağlama ve seçim sonrasında etkili olmaya çalışma şeklinde iki türlü lobi faaliyeti yapılır.

⁵¹ Aktan, C.C. (1992). a.g.e.

⁵² Aktan, C.C. (1992). a.g.e.

⁵³ Aktan, C.C. (1992). a.g.e.

İkincisinde, baskı grupları seçim sonrasında bazı milletvekillerinin parlamentoda kendi lehlerinde hareket etmelerini sağlamaya çalışırlar. Rant kollama ise baskı ve çıkar gruplarının devlet tarafından oluşturulan suni bir rantı elde etmek için mevcut kıt kaynaklarını kullanmalarındır (teşvik, kota, lisans, tarife vs.).⁵⁴

Siyasal yozlaşmanın en sık karşılaşılan şekilleri şunlardır:⁵⁵ Kamusal kaynakların şahısların özeline kullanılması, siyasilerin yeniden seçilebilmek amacıyla taraftarlarına ayrıcalık yapması, siyasal iktidarın seçimleri tekrar kazanmak için seçim bölgelerine yatırımı artırması, maddi menfaat karşılığında parti değiştirilmesi, devlet bazında alınan kararların kendi yakınlarına önceden haber verilerek menfaat sağlanması sayılabilir.

Siyasal yozlaşmada en kritik alanlardan biri şüphesiz siyasal partilerin gelir kaynaklarının şeffaf olmamasıdır. Türkiye’de siyasal partilerin mali yapılarıyla ilgili bilgileri sadece Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan siyasi parti mali denetim kararlarından öğrenmek olanaklıdır. Ancak bu kararlar, siyasi partilerin beyanları ve eldeki bilgi ve belgelere göre alınmaktadır. Doğrudan parti gelirlerine etkisi olmasa da partilerin araç olarak kullanıldığı devlet ihalelerindeki komisyonlar ve rüşvet söylentileri de ciddi araştırmalar gerektirmektedir. Siyasal ahlak açısından saydamlık gereği siyasette dönen paranın açıklanması demokratikleşme açısından da son derece önemlidir.⁵⁶ Türkiye’de siyasal partiler geçmişe kıyasla parti gelirleri konusunda daha şeffaf hale gelmiştir. Ayrıca Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olmalarından dolayı parti gelirleri noktasındaki tartışmalar geçmişe oranla bitmese de oran olarak ciddi bir düşüş göstermiştir. Bazı partiler hesaplarını kamuya da açarak şeffaflık noktasında iyi bir örnek teşkil etmektedirler.

Siyasal yozlaşma denilince iyi ve kötü örneklerin bulunacağı yerlerden birisi ABD’dir. Bundan sonraki kısımlarda siyasal yozlaşma ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak ABD örnekleri ele alınacaktır.

⁵⁴ Ayata, A.G. (1993), Siyasette Kollamacılık, Ankara: Bilgi Yayınevi.

⁵⁵ Aydın, İ.P.(2002), Yönetimsel Mesleki ve Örgütsel Etik, (3.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

⁵⁶ Gökçaya, Ö.F.(2002). a.g.e.

5.3. Siyasal Yozlaşmada Amerika Birleşik Devletleri Örneği

Siyasal yozlaşmada diğer ülkelere göre daha katı bir tutum izleyen ABD'nin, yasama faaliyetlerini mukayese etmek amacıyla incelenmesi gerekir. Şüphesiz siyasal yozlaşma türlerinin en çok görüldüğü ülkelerden biridir ABD. Watergate ve Irangate skandalları hatırlanacak olursa, meydana gelen her büyük skandal ve yozlaşmanın ülkeyi risk altına attığı ve yapısına zarar verdiği iddia edilir. Bunun adının siyaset yozlaşması olduğu ve görmezlikten gelinemez bir olay olduğu kabul edilir.⁵⁷

Kongre üyeleri ve diğer federal memurlarla ilgili olarak özellikle yolsuzluk, rüşvet ve çıkar çatışmasını yasaklayan kanun hükümleri, iç savaş döneminden beri federal hukukun bir parçası olmuştur. Ancak hediye kabulü, parlamento dışında çalışmayla ilgili genel sınırlamalar ve özel mali varlıkların kamuoyunun bilgisine sunulmasına ilişkin ahlakî kurallar yakın geçmişte meydana gelmiştir. 1968'de Kongre üyelerinin hediye kabulünü konu alan yasama kuralları ile başlar, 1989 yılında revize edilen Ahlak Yasası Reformu'na kadar sürer.⁵⁸

Birleşik Devletler Kongre üyelerine ilişkin mevcut ahlakî kısıtlamaların ana hükümleri şöyle sıralanmıştır:⁵⁹

- Özel hediye kabulü ile ilgili kısıtlamalar,
- Dışarıda özel olarak çalışma,
- Hibeyi de içine alan dış kazançlardan elde edilen gelirler,
- Mali varlıklar ve gelir getirici mülklere sahip olunması ve kamuoyuna açıklanması,
- Eski üyelerin özel çalışma faaliyetleri üzerindeki kısıtlamalar.

ABD'de Kongre üyelerinin herhangi bir kaynaktan hediye kabul etmesi açık olarak yasaklanmıştır. Bir takvim yılı içinde 250 doları aşan hediye

⁵⁷ DeLeon, P. (1993), Thinking About Political Corruption, New York: M.E. Sharpe.

⁵⁸ Korkut, S., Yıldız, A. (1994), Amerika Birleşik Devletler Kongresi İçin Ahlakî Kurallar, Ankara: TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Araştırma Servisi.

⁵⁹ Korkut, S., Yıldız, A. (1994). a.g.e.

alınması yasaklanmıştır. Kongre üyelerinin gelir kayıplarını telafi için güven ilişkisi içeren hukuk, tıp ve muhasebe vs. özel meslekleri icra etmeleri yasaklanmıştır. Üyelerin her yıl bütün varlıklarını, mülkiyetlerini, mali çıkarlarını, mülkleriyle ilgili bütün işlemleri, borçları ve üyenin eşiyile kendisine bağlı çocukların edindiği konumları kamuoyuna tam olarak beyan etmesi esastır. Kongre üyeleri, üyelikleri sona erdikten sonra bile izin verilebilir telafi edici gelir elde etme faaliyetlerini sınırlayan kısıtlamalara tabidir. Üyeler bir yıl için sakinleşme ya da herhangi bir konuda hiçbir bağlantı içine girmemekle yükümlüdürler.⁶⁰

Buradan yola çıkarak, belirlenen genel ahlak kurallarının ABD ve Türkiye’de nasıl uygulandığı Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Yasama Ahlakı Genel.⁶¹

Ülke	Nakit olmayan hediye kabul edilebilir mi?	Dışarıda çalışma izni var mı?	Dışarıdan gelir elde etme izni var mı?	Nakit para kabul edebilir mi?	Çıkar çatışması kısıtlaması var mı?	İstihdam gelir kaynağında kısıtlama var mı?	Üyelik sonrası istihdam kısıtlaması var mı?	Beyan zorunluluğu var mı?
ABD	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Evet	Evet	Evet
Türkiye	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet

Tablo 1’de, ABD ile Türkiye arasında yasama ahlakı ile ilgili benzerlik ve farklılıklar gösterilmiştir. Nakit olmayan hediye kabulü, parlamento dışında çalışma izni, dışarıdan gelir elde etme izni, çıkar çatışması kısıtlaması ve beyan zorunluluğu noktalarında benzerlikler vardır. Burada en bariz farklılık üyelik sonrası istihdam kısıtlamasının Türkiye’de olmaması, ABD’de ise olmasıdır. Diğer bir ifade ile parlamentoda görev yapan siyasetçilerin, görev sürelerinin bitiminden itibaren bir yıl kadar, çıkar çatışmasına sebebiyet verecek tartışmalardan dolayı özel şirketlerde çalışması sakıncalıdır. Türkiye’de

⁶⁰ Korkut, S., Yıldız, A. (1994). a.g.e.

⁶¹ Kaynak: T.B.M.M. Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi. ABD Kongre’si için Ahlakı Kurallar.

ise serbesttir. Buna ilaveten nakit para kabulünün ABD’de yasal olmadığı, Türkiye’de ise yasal olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 2, Türkiye ve ABD arasında, parlamento üyelerinin mal beyanlarının koşulları arasındaki farkları belirtmektedir.

Tablo 2. Beyan Tablosu.⁶²

Ülke	Beyan koşulu var mı?	Beyanın kapsamı	Kimler beyan etmek zorunda	Beyan verme sıklığı	Sınır var mı?	Kime verilecek?
ABD	Evet	Mal varlığı, geliri, tüm borçları ve alacakları, hediyeler	Üyenin kendisi, eşi ve bakmakla yükümlü olduğu çocukları	Yıllık	Evet	Kamuya
Türkiye	Evet	Mali durumu, yabancı hediyeler	Üyenin kendisi, eşi ve bakmakla yükümlü olduğu çocukları	Her dönemin başında ve gerektiğinde	Gelir için hayır, hediyeler için evet	Meclis Başkanlığına

İkinci tablo ABD ile Türkiye arasındaki mal beyanı konusundaki yasalardaki farklılık ve benzerlikleri göstermektedir. Bu tabloda her iki ülkede de milletvekillerinin beyan zorunluluğu olduğu, beyanın içeriği ve beyan verme sıklığı konularında benzerlikler görülmektedir. En bariz farklılık ise mal beyanının ABD’de kamuya açık olması, Türkiye’de ise TBMM Başkanlığına verilmesidir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Amerika’da siyaset kurumunun kamuoyu denetimine oldukça açık olduğu görülmektedir. Parlamento üyelerinin mal varlıklarının Türkiye’de Meclis Başkanlığına, Amerika’da ise kamuya açık olması sistemin şeffaflığı açısından düşündürücüdür. Gücünü halktan alan ve halka karşı sorumlu olan siyaset kurumunun mal varlığının halkına açık olmaması, siyaset kurumunun itibarını artırmamakta, hatta tartışmalara sebebiyet vermektedir.

⁶² Kaynak: T.B.M.M. Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü Araştırma Servisi. ABD Kongre’si için Ahlaki Kurallar.

Diğer bir konu, Amerika'da parlamenterlerin üyelik sonrası istihdam kısıtlaması olması, Türkiye'de ise olmamasıdır. Parlamento üyeleri görev yaptıkları sürece ve çıkar çatışmalarının önüne geçmek için görev süresinin bitiminden itibaren belli bir süre özel şirketlerde görev alamamalıdır. Türkiye'de bazı kurumlarda görev yapan insanların görevi sonunda bazı özel şirketlere yönetici olarak geçmeleri siyaseten de tartışılmaktadır. Siyasetçi halk nazarında son derece şeffaf ve hesap verebilir durumda olursa üzerinde taşıdığı sorumlulukları daha rahat yapabilir.

5.4. Türkiye'de Siyasal Yozlaşma

Türkiye gibi siyasal partiler tarafından yönetilen ve birçok siyasi partinin bulunduğu bir ülkede elbette siyasal yozlaşmanın yansımaları olacaktır. Türkiye'de siyasal yozlaşmaya yol açan üç temel sosyo-ekonomik nedenden bahsedilebilir. Bunlar hızlı nüfus artışı, hızlı kentleşme ve hızlı iktisadi gelişmelerdir. Buradan hızlı nüfus artışı karşısında kamu hizmetlerinin yetmezliği, herkesin yararlanmasına olanak bulunamayan hizmetlerden kimin yararlanaacağı gibi hususlar yozlaşmayı getirmiştir. Buna ilaveten kentsel süreci özümsememiş olanların kente uyumu konusundaki zorluklar ve devletin iktisadi gelişmeye yönelik teşvikleri ve yanlış kullanımı yozlaşmaya sebep olmuştur.⁶³

Türkiye 1990'lı yılları hızlı bir ekonomik gelişmeyle geçirdi.⁶⁴ Bu hızlı ekonomik değişim bütün toplumsal ve siyasal kurumları yerinden oynattığı gibi bazı değerlerin de unutulmasına yol açtı. Toplumdaki güç odakları bu gelişmelerle yer değiştirdi ve yapılan yanlışlara müdahale edilmediği gibi sanki teşvik edildiği durumlar yaşandı bu da siyasal yozlaşmayı artırdı.

Türkiye'de siyasal yozlaşmanın diğer bir sebebi, toplumda yasal süreç ve kuralların ciddiye alınmamış olmasıdır.⁶⁵ Bunun sebepleri olarak da Türkiye'de sık sık vuku bulan askeri darbeler ve yeni liberalizm eğilimidir. Askeri darbeler, yönetme yetkisini halktan zorla almışlardır. Bu arada bazı kamu

⁶³ Turan, İ. (1993).

⁶⁴ Alkan T.a.g.e.

⁶⁵ Aktan T. a.g.e.

görevlileri hesap sorulma endişesi olmadan rahatlıkla yolsuzluk yapabilmişlerdir. Hızlı ekonomik gelişmenin de etkisiyle yolsuzluk yapıp para kazanma itibarlılık, dürüst çalışma saflık olarak algılanmıştır. Burada menfaat üzerine dönen siyasetin etkileri görülmektedir. Milletın yetkisiyle yapılacak işlerde insanlığın faydasına çalışmak esas olması gerekirken menfaat esas maksat olmuştur. Bundan da ne toplum ne de siyaset kurumu fayda görmüştür.

Türkiye’de yolsuzluklara karşı ciddi bir hukuk mekanizması olmaması ve caydırıcı cezaların yetersizliği siyasetteki yozlaşmanın diğer bir sebebidir.⁶⁶ Büyük yolsuzlukları yapanların en ufak bir ceza dahi almadan beraat ettikleri bir yerde siyasi yozlaşma kaçınılmazdır.

Siyasal yozlaşma, gelişmiş ülkelerde olabildiği gibi eğitim ve kültür düzeyinin düşük olduğu ülkelerde de görülmektedir. Siyasi yozlaşmanın sebebi olarak sadece kültür düzeyini göstermek yanıltıcı olacaktır. Türkiye’de yolsuzlukları yapanların genelde eğitim düzeyi yüksek ve zengin kimselerden olması problemin daha çok ahlakî yönünün olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de siyaset kurumunu temsil eden TBMM’yi yılda yaklaşık bir milyon kişi ziyaret etmektedir. Türkiye’de vatandaşlar neden Meclisi çokça ziyaret etmektedirler? Bunun genel sebebi vatandaşın buldukları yerde sorunlarını çözememeleri veya sorunlarını anlatacak bir makam bulamamalarıdır. Bu noktada Türkiye aşırı merkezîyetçi bir yönetim tarzının etkileri ile karşı karşıyadır. Bütün problemlerin çözüm yeri olarak “Ankara” gösterilince ve yazılı olmasa da uygulamada böyle olunca, insanlar sorunlarını yerel yönetimlerle çözmek yerine Ankara’yı dolayısı ile de Meclisi ziyaret etmek gereği duymaktadırlar. Vatandaş sorununu kendi bölgesindeki bürokratik yapı ile çözememektedir. Bir sorun neden Ankara’ya gelince çözülebilmektedir. Burada yerel yönetimlerin sorun çözme kapasitelerinin zayıf olması ve inisiyatif almaktan çekinmeleri gibi psikolojik etkiler de vardır.

Türkiye’deki aşırı merkezîyetçi yapı sebebiyle bürokrasi çarkları ağır dönmekte ve bakanlıklar ve kurumlar yenilikçilik yerine statükocu bir tavır sergilemektedir. Genellikle modern dünya yerine zamanı geçmiş uygulamalar

⁶⁶ Aktan, T. a.g.e.

referans alınmakta ve değişim konusunda bir ürkeklik görölmektedir. Burada ana neden olarak merkeziyetçi bürokrasinin yetkilerini devretmek istememesi ve kendi vatandaşına olan güven eksikliği sayılabilir.

Siyaset kurumunun asıl vazifesi yasama faaliyetleri ve toplumun sorunlarını çözümedir. Mevcut yapıda milletvekilleri daha çok vatandaşa iş bulma ve sağlık sorunlarını çözmek için uğraşmaktadır. Birçok işadamı ve şirket kendi işlerini halledebilmek için siyaset kurumunu dayanak yapmak istemekte ve çıkarları için kullanmaya çalışmaktadırlar. Türkiye, bu gibi uygulamalardan dolayı yolsuzluk suçlamalarının çokça gündeme geldiği ülkelerden birisidir.

5.5. Türkiye’de Siyasal Yozlaşmayla ilgili Hukuki Normlar

Türkiye’de siyaset kurumu ve siyasetçilerin kendilerini gösterdiği yer TBMM’dir. Anayasaya göre milletvekilleri görevlerine aşağıdaki şekilde yemin ederek başlarlar.

Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakatten ayrılmayacağıma; büyük Türk Milleti önünde namusum ve şerefim üzerine ant içerim.

Bu yemin metnine uyması beklenen siyasetçilerin zamanla ahlak dışı davranışlara saptıkları görölmektedir. Örneğin, kişisel menfaat için parti değiştirme, partizanca yapılan atamalar, nakiller, terfiler, seçim kaybeden adayların KİT yönetim kurullarında görevlendirilmeleri, banka kredilerinin yakınlara tahsisi, milletvekillerinin iş takibi yapar hale gelmeleri. Bunları şüphesiz Türkiye’de olan ve herkesin bildiği, siyaseti zorlayan ahlakî davranışlar içinde sayabiliriz.⁶⁷

⁶⁷ Aydın, İ. a.g.e.

Buradan yola çıkarak yasama organı olan TBMM'de bugüne kadar siyasal ahlak konusunda yapılan çalışmaları, yasa tekliflerini ve tartışmaları incelemek lazımdır.

3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu siyasal yozlaşmanın önüne geçebilmek için çıkarılan en kapsamlı kanunlardan birisidir. 1990 yılında çıkarılan kanunun amacı rüşvet ve yolsuzluklarla mücadele cümlesinden olarak, kanunda sayılanların mal bildiriminde bulunmalarını, bildirimlerinin yenilenmesini, mal edinmelerin denetimini düzenlemek; haksız mal edinme veya gerçeğe aykırı bildirimde bulunma halinde uygulanacak hükümleri, belirlenen suçlar hakkında takip ve muhakeme usulünü düzenlemektir. Kanunun kapsamında milletvekilleri ve Hükümet üyeleri de vardır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında da zimmet, rüşvet, görevi kötüye kullanma, irtikap gibi suçlar düzenlenerek yaptırımları öngörülmüştür.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununda ise devlet memurlarına yönelik olarak hediye ve borç alma, ticari faaliyette bulunma gibi konularda yasaklayıcı hükümler yer almıştır.

Siyasal yozlaşma hakkında bir diğer önemli kanun 1984 yılında çıkarılan 3069 Sayılı TBMM Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanundur. Bu kanunun amacı, TBMM üyelerinin yapamayacakları görev ve işleri belirlemektir. Bu Kanunun 2. maddesi;

TBMM üyeleri, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda, özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikaların ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan alamazlar, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

şeklindedir.

5.6. Siyasi Ahlak Komisyonu Tartışmaları

Siyasi Ahlak Komisyonu kurulması ile ilgili ilk yasa teklifini, 20. Dönemde 27 Haziran 1997'de ANAP İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı vermiştir. Akarcalı'nın teklifi, sonradan verilen diğer tekliflerle birleştirilerek Anayasa Komisyonu'nda görüşülüp kabul edilmiş, ancak yasalaşamamıştır. Akarcalı teklifini, 21. Dönemde 16 Haziran 1999'da yenilemiştir. Teklif bu sefer, Anayasa Komisyonu'nun 8 Temmuz 1999'daki toplantısında görüşülmüş ve reddedilmiştir.

Siyasi etik konusu, Başbakan Bülent Ecevit başkanlığındaki 57. Hükümet'ten (DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer (ANAP) ile Bayındırlık ve İskan Bakanı Koray Aydın'ın (MHP), bakanlıklarındaki rüşvet ve usulsüzlük iddiaları üzerine istifâ etmelerinden sonra, Eylül 2001'de tekrar tartışılmaya başlanmıştır. Hükümet, Siyasi Ahlak Yasası hazırlığına girişmiş, ancak bir tasarı ortaya çıkamamıştır.

22. Dönem'de (58. Hükümet) "Siyasi Ahlak Yasası" ile ilgili teklif, CHP İstanbul Milletvekili Algan Hacaloğlu ve 58 arkadaşı tarafından 24 Aralık 2002'de TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Yasa teklifi ile TBMM üyeleri ve dışarıdan atanan Bakanlar Kurulu üyeleri ile ilgili olarak siyasi ahlak konusunda farklı kanunlarda yer alan kuralların, temiz siyaset ve saydamlık ilkeleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi amaçlanmış ve TBMM'de "Etik Komisyonu" kurulması öngörülmüştür. Teklif dönemin bitimiyle birlikte hükümsüz kalmıştır.

23. Dönem'de TBMM'de Siyasi Etik Kurulu Kurulmasına ilişkin yasa teklifi, yine Hacaloğlu tarafından 13.08.2007 tarihinde Meclis Başkanlığına verilmiştir. Teklif, 3069 sayılı TBMM Üyeliği ile Bağdaşmayan İşler Hakkında Kanun ile 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanununun 3, 5 ve 9. maddelerinde değişiklikler yapılması, TBMM dışı faaliyet gelirlerinin beyanı ve bu konularda uygulamaların izlenmesi ile görevli TBMM Siyasi Etik Kurulu kurulması öngörülmüştür.

6. Sonuç

Genel anlamda siyaset sözcüğünün karşılığı olarak politika kullanıla gelmektedir. Bu anlama ilave olarak devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış, memleket idaresi, siyasal iktidarların nasıl oluşturulduğu, biçimlendirildiği ve bölüştürüldüğünü inceleyen bilim şeklinde de açıklanmaktadır. Siyaset, bir başka yönüyle insanlarla, çevre ile sağlıklı ilişki kurabilme becerisi, insanların kendileri olabilme, birey olabilme ve birey olarak mutlu olabilme yollarını bireye açma sanatıdır. Görülüyor ki siyaseti sadece bir yönüyle açıklamak zordur. Bu anlamlara bir de siyasete sorun çözme sanatı, millete hizmet yolu gibi tanımlar da eklenirse bu zorluk ve çeşitlilik daha da artar.

Siyaset ve ahlak, kavram olarak hayatın her anında varlıkları ya vicdani ya da fiziksel olarak hissedilen iki olgudur. Genelde siyaset, maddi olarak düşünüldüğünde elit kesimlere mahsus bir alan sayılabilir. Bu durum siyaset yapmanın maddi gerekliliklerinden ortaya çıkmıştır. Fakat asıl amacı topluma hizmet olan siyaset kurumu, doğası gereği toplumun bütün kesimleri ile doğrudan ilişki içindedir. Siyasetçi yetkisini milletten alır, yaptıklarının ya da yapamadıklarının hesabını da millete vermek durumundadır. Siyasetçi halkının genel duruşundan ve sağduyusundan uzak kalırsa halkına karşı yabancılaşma tehlikesi ile karşı karşıya demektir ki bu da temsil yetkisi konusunda tartışmalara sebebiyet verecektir. Halk, seçtiği siyasetçinin kendini temsil etmediği hissine kaplırsa ona bir daha yetki vermek istemeyecektir.

Siyasetçi, dünya görüşüne, hayatı kabul edişine, ortak değerlere ve bu değerleri yaşayış biçimine uygun gelen, kendini bulabildiği ve ifade edebildiği bir partide siyaset yapar. Ama bu yeterli mi?

Siyaset, bilgi gerektiren bir güçtür. Neyin bilgisi? İnsanın, insan olma imkânlarını insana sunmanın bilgisi. Bu imkânları yönetme, hazırlama, dağıtma gücünün bilgisi. Gerekli kaynakları hakça sunma bilgisi. Siyaset, altyapı, toplum ve ekonomi kaynaklarıyla ilgili yönetimdir. Bu kaynakları topluma sunma şeklinin bilgisidir, bunun yönetim becerisidir. Siyaset bir kültürdür, bir edeptir, bir yaşama terbiyesidir, bir inceliktir. Bir edep yönetimidir. İnsanların

cevherindeki inançla, sanat, bilim, düşünce ile ilgili kabiliyetlerini uygulamaya geçirebileceği ortamı hazırlama becerisidir.

Siyasete, edebiyat ve sanat gibi hayatın bütünü ile kavranmasına yapılan bir çeşit katkı diyenler de vardır. Burada siyaset, başka disiplinlerle yan yana veya onlara benzer bir şekil almaktadır. Bu yönüyle siyaset, hayatı tamamlayan bir faaliyet alanına dönüşmektedir.

Toplumun gözü önünde yer alan ve her hareketi toplumun bir kesimini mutlaka ilgilendiren siyaset kurumunun ilişkilerinin de sürekli gündeme gelmesi doğaldır. Bu nedenle siyasetçinin yaptığı her şey toplum tarafından izlenmektedir. Çünkü siyaset kurumunun aldığı kararlar toplumun bütününe ilgilendirmektedir. Siyasetçinin kararları kadar ilişkileri de sürekli takip edilmektedir. Normal bir vatandaşın yaptığı sıradan işler siyasetçide ahlak meselesine dönüşmektedir. Bunun nedeni de siyasetçinin, ilişkileri sıradan insanlar gibi bire bir değil toplum adına yapmasıdır. Bu, siyasetin doğasında olan bir durumdur. Toplum, kendisinde bozulmalar olsa bile, kendisini yönetenlerin bozulmasını istemediği gibi kendisine örnek olmasını da ister. Bundan dolayıdır ki, toplum, her hareketini eleştirdiği siyasetçiden aynı zamanda bozuklukların da düzeltilmesini beklemektedir. Şüphesiz, siyasetçiler başka bir dünyadan gelmediler, kendi toplumunun yansımaları olarak Meclis'te görev yapmaktadırlar. Dolayısıyla siyasetçiye yapılan eleştirilerden toplum da payını almaktadır. Bu şunu gösterir: siyaset kurumu toplumu etkilediği gibi, toplum da siyaseti etkiler.

Hükümetler değişse de anlayış değişmediği müddetçe ahlaki normlardan şikâyetler sürecektir. Burada anlayış değişikliği gerektiren husus siyasetin temel ahlaki sorunlarından biri olan “bizden olma” olgusudur. Salt kendi partisinden olduğu için yolsuzluklara bulaşmış bir siyasetçiyi yüceltmek ne kadar yanlışsa, dürüstlüğünden ve çalışkanlığından emin olunan bir siyasetçiyi sırf başka bir partiden olduğu için dışlamak, siyaset kurumunun en büyük problemlerinden biridir. Siyasal partiler, kendi gruplarında yanlış yapan insanlarla yollarını ayırmada tereddüde düştükleri zaman kendi içlerinde yozlaşmaya başlarlar. O zaman bu yanlışlar herkes tarafından normal karşılanmaya

başlanır ki bu da siyaset kurumunu kendisine örnek alan topluma iyi bir model oluşturamaz.

Asıl vazifesi yasa yapmak olan siyasetçilerin, nüfuzlarını başka alanlarda kullanmaları siyaset kurumunun diğer bir problemidir. Siyaset kurumu elbette ki halkının sorunlarıyla ilgili olmalı ve bunları çözmeye çalışmalıdır. Kendi halkının dertleriyle dertlenmeyen, sorunlarını dinlemeyen siyasetçi toplum nazarında itibar görmez. Siyasetçiyi eleştirdiği halde, yasadışı işlerini siyasetçilere yaptırmaya çalışan toplum da bu problemin bir parçasıdır. Bir yandan başkalarına “torpil” yaptığı için ahlaki davranmamakla eleştirilen siyasetçi, aynı vatandaşın kendi yakını için yapmasını istediği bir işi yapmadığı zaman yine aynı kişilerce eleştirilmekten kurtulamayacaktır. Burada asıl problem, siyaset kurumunun istihdam bürosu gibi çalışmasıdır. Son zamanlarda işe yerleştirme ve tayin mekanizmaları sistemleştirilmiş olsa da zaman zaman siyasetçilerin dışarıdan müdahaleleri olduğu bilinen bir gerçektir. Siyaset kurumu, her konuda duruşunu hak ve adalet çizgisinde, yönetimini ise liyakat esaslı düzenlerse itibarı hak ettiği yerde olacaktır.

Siyaset kurumunu, ahlaki tartışmaların içine çeken bir yönü de siyasetçinin seçilirken bir sonraki dönemde seçilebilme kaygısıyla seçmenine verdiği tutamayacağı sözlerdir. Devletin imkanlarını bilerek veya bilmeyerek, seçilmek için her türlü vaatte bulunan siyasetçi seçildikten sonra bunları ne oranda yaptığı sorusu ile karşılaşır. Devlet, imkanlarını önceliklerine göre ve adil bir biçimde dağıtmak ister. Fakat buna karşılık halk, öncelikle kendi sorunlarının halledilmesini ister. İstekleri olmazsa siyasetçi suçlar. Bu durum siyasetçinin—haklı ya da haksız—başını ağrıtabilecek bir durumdur.

Siyaset kurumunun diğer önemli bir sorunu da şeffaflık sorunudur. Siyasetçi, yaptığı işlerde, sergilediği davranışlarda, bireysel ya da kurumsal ilişkilerinde sürekli izlenmektedir. Türkiye ile Batılı ülkeler arasındaki temel nüanslardan biri, Türkiye’de siyasetçilerin mal varlıklarının sadece Meclis Başkanlığına bildirilmesi, buna karşılık Amerika’da ve diğer bazı Batılı ülkelerde ise kamuoyuna açıklanmasıdır. Mal varlıklarının kamuoyu ile paylaşılması vicdanen hem milleti hem de siyasetçiyi eleştirenlere doğrudan cevap olacaktır. Ahlaken tartışılan diğer bir konu da parlamenterlerin, görevleri sonrası istihdam

durumudur. Amerika'da parlamento üyeleri, görev sürelerinin bitimini takip eden bir yıl içinde özel şirketlerde görev alamamaktadır. Türkiye'de ise görevi biten parlamenterlerin ve üst düzey memurların aynı sene içinde özel şirketlerde görev alması neredeyse normal karşılanmaktadır. Bu da tartışmalara sebebiyet vermektedir. Üzerinde milletin hakkını taşıyan siyasetçiler ve kamu görevlileri her yönü ile şeffaf olmak zorundadır.

Mevcut durumdaki sıkıntıların birçoğunun kaynağında siyasetin menfaat için yapılması vardır. Siyaseti menfaatleri üzerine bina edenler, sadakat ve adalet duygularından mahrum kaldıkları için millete hizmet edemezler. Siyaset; ahlaki güzel, hamiyetini milleti için kullanan, adalet ve sadakat duygularının temayüz ettiği insanlarla yapılırsa güzelleşir.

Kaynaklar

- Aktan, C.C. (1999). Kirli Devletten Temiz Devlete, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Aktan, C.C. (1992). Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi: 1980–1990 Türkiye Deneyimi, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aktan, C.C. (1993). Siyasal Ahlak Sorunu ve Çözüm Önerileri, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 429-439.
- Alkan, T. (1993). Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık, (Birinci Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aristo, (M.Ö.348). Politika, (Çev. Niyazi Berkes, 1944), İstanbul: Maarif Matbaası.
- Ayata, A.G. (1993). Siyasette Kollamacılık, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aydın, İ.P. (2002). Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik, (3.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bayram, A.K. (2006). Siyasetin Ahlakilik Problemi, II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara: ODTÜ Felsefe Bölümü, 229–235.
- Berkman, Ü. (1993). Az Gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet. Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Bellah, R.N. (2007). Ethical Politics: Reality or Illusion. This essay is a revision of a talk first delivered as the Henry Bugbee lecture in Philosophy in the President's Lecture Series at the University of Montana, April 3, 2006.
- Birinci N. (2008). Siyaset ve Dil. Yayımlanmamış Konferans (Siyaset Akademisi): Ankara.

- Burasalioğlu, Z. (2005). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranışlar, (13.Basım). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bostancı, N. (1998). Siyaset, Medya ve Ötesi, Ankara: Vadi Yayıncılık.
- DeLeon, P. (1993). Thinking About Political Corruption, New York: M.E. Sharpe.
- Gökkaya, Ö.F.(2002). Devletleşen Partiler, Ankara: Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı.
- Gökkaya, Ö.F.(1999). Türkiye’de Parlamento Reformu, Ankara: TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Araştırma Servisi.
- Gökkaya, Ö.F., Erdem,T., Kabasakal, M. (2000). Siyasi Partilerde Reform, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
- İnönü, E. (1999). Siyasette Etik, İstanbul: Türkiye Yöneticiler Vakfı. 3–18 deki konuşma.
- Kapani, M. (2007). Siyaset bilimi ne Giriş, (19.Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Korkut,S., Yıldız,A. (1994). Amerika Birleşik Devletler Kongresi İçin Ahlaki Kurallar, Ankara: TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, Araştırma Servisi.
- Poyraz, H. (2006). Ahlsız Siyaset, Akılsız Ahlak, II. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara: ODTÜ Felsefe Bölümü, 574–578.
- Rousseau, J.J. (763). Toplum Sözleşmesi, (Çev. Turhan Ilgaz, 2005). Ankara: Pargraf Yayınları.
- Sami.Ş., Temel Türkçe Sözlük, (Yay. Haz. M. Tulum). Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1985.
- Sarıbay, A.Y., Ögün, S.S. (2006). Siyaset bilimi, (3.Baskı).İstanbul: Alfa-Aktüel Yayınları.
- Soysal, M. (2000). Tepe, H.(Editör).Etik ve Meslek Etikleri, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Stiglitz, J. (2002). Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı. Ankara: Plan b.
- Şenel, A., (1993). Siyasal Ahlak Kapsamı-Açmazları-Tipolojisi, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlsızlık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 258–272.
- Turan, İ. (1993). Türkiye’de Siyasal Yozlaşma Süreci, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlsızlık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 373–383.
- Turan, Ş. (1993). Tarih Boyunca Siyasal Ahlak, Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlsızlık Kitabı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 315-338.
- Türköne, M.(Editör) (2005). Siyaset, (2.Baskı). Ankara: Lotus Yayıncılık.
- Anayasa (1996).Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve TBMM İç Tüzüğü, Ankara: TBMM Basımevi.

[http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_teklifi_gd.sorgu_yonlendirme,](http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_teklifi_gd.sorgu_yonlendirme)
20.11.2007.

[http://www.belgenet.com/2002/siyasiahlak_241202-1.html.](http://www.belgenet.com/2002/siyasiahlak_241202-1.html)20.11.2007.

[http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=286445/Abdullatif-Sener-den-siyasi-etik-dersi.](http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=286445/Abdullatif-Sener-den-siyasi-etik-dersi)01.01.2008.

Acar, M., (2007) Vatandaş Siyasetçilerden Ne İstiyor? [http://www.belgenet.com.](http://www.belgenet.com)
2008.